

PRZEGLĄD

ROLNICZY, HANDLOWY I PRZEMYSŁOWY

Fismo bezpłatne, wychodzące dwa razy na tydzień

przy

DZIENNIKU WARSZAWSKIM.

N^{ER} 25.

WARSZAWA.— ŚRODA.

Dnia 14 (26) marca 1856 roku.

DOBRA ZIEMSKIE KIJANY.

Opis statystyczno-rolniczy.

(Dokończenie (*)).

10.

Dobywanie gruntów ornych i łąk.

Dobywanie gruntów ornych na folwarku Ludwikowie, tej jesieni skończone już zostało, wykarczowano młody las sosnowy pomieszany nieregularnie z dębina, brzezina, leszczyna, tarnina i innymi krzewami; podobne miejsca powszechnie ogólną nazwą krzaków mianowane, należały do Ludwikowa; ciągnęły się pasem różnej szerokości i wynosiły dość znaczną przestrzeń. Karczowanie odbywało się od razu gruntownie graczami i siekierami, krzaki i karpki znoszono na kupy i pozostawiono do użytku jako opał dla czeladzi i włościan.

Podobnie wykonana robota chociaż zmusna i kosztowna, była konieczną potrzebą dla uregulowania zmian folwarcznych. Karczenie odbywany przez przedsiębiorcę, kosztował za pręt □ kop. 6, czyli za morgę 18 rubl. Po złożeniu wytrzebionych krzaków na stosy, następowało natychmiastowe oranie nowiny plugami belgijskimi, których kroje nowo nastalone i naostrzone, ustawione były pod kątem daleko ostrzejszym do poziomu jak zwyczajnie, a to dla łatwiejszego przecinania drobnych pozostałych jeszcze w gruncie korzeni. Orka tą razą skuteczniała się dwoma parami wołów w składy 12-łokciowe. Nowiny tym sposobem dobyte, wcielone zostały do zmian sobie właściwych, na wiosnę zaś będą zajęte pod ogólne zmianowanie folwarku.

Karczowanie, a raczej oczyszczanie łąk znacznie jest łatwiejsze; zasadza się bowiem na wyjęciu w ziemi rosnącego krzaka — nie dobywając jego korzeni; gracie mało są używane, jedynie do większych pni wierzbowych; łąki powszechnie zarośnięte są łoziną lub innymi wierzb gatunkami, trudno się wytąpić dającymi.

Przycinanie siekierą konieczną odbywać się powinno w ziemię; w przeciwnym bowiem razie pozostałe pieńki sprawiłyby urywanie się kos w czasie koszenia. Dobywanie korzeni jest niepotrzebne: puszczają one wprawdzie latorośla, lecz te wraz z trawą jako jeszcze o tej porze wadłe — koszą się nie psując dobroci siana; do grubszych zaś pędów nie dających się zwyczajną kosą przyciąć, używa się kosy krótkiej, do kociska silnie dwoma prętami żelaznymi przymocowanej; z podobnie urządzonej kosą postępuje silny robotnik za kosarzami i wycina przez nich pozostawione latorośle.

(*) Patrz Nr. 18, 19, 20, 22, 23 i 24 Przeglądu.

Osuszanie odbywa się odkrytymi do tego czasu rowami; w miejscach gdzie rowy do spadku przez pola konieczną przechodzić muszą, robią się kryte gliniane rowy. Osuszanie obszernych bagien nastąpi z wiosną, teraz odbywa się tychże ścisła niwelacja.

Drenowanie, gdzie się tego potrzeba okaże, będzie zaprowadzone.

Od wyrzucenia 216 stóp sześć. ziemi, przy kopaniu rowów, płaci się 40 kopiejek przedsiębiorcy.

Część trzecia.

System zmianowania i uprawa płodów.

A) Zmianowanie.

Folwark Kijany podzielony jest na dwie prawie sobie równe części, które w późniejszych latach stanowiąc będą dwa oddzielne folwarki. Podział pól skuteczniony jest w sposób, jak gdyby już oba folwarki istniały na 20 zmian, z których 10 należących do Kijan, mają po 31 przeszło morgów, drugie zaś 10 po 29 przeszło morgów. Nateraz przyjąć możemy, że folwark Kijany podzielony jest na 10 pól po 60 mor. 269 pr. rozległych, — cały zatem ma rozległości 608 morgów i 97 prętów kwadratowych.

Folwark Ludwików rozległy 492 mor. 293 pręty; podzielony jest na 10 pól po 49 mor. 89 pr. Na obu powyższych folwarkach, mających grunta zupełnie jednostajne, system zmianowania jest jednak 10 połowy następujący:

1) Ugór; pół nawozu v. 260 cent. na jedną morgę; — 2) ozimina; — 3) buraki na 2ch cent. guana; — 4) buraki na 4ch cent. guana; — 5) groch i mieszanki (przedplon); — 6) ozimina; — 7) buraki na 4ch cent. guana; — 8) jarzyna z koniczyną czerwoną, białą i brząnką vel trawą Tymoteusza; — 9) jeden lub dwa pokosy siana po poprzedniem gipsowaniu; — 10) pastwisko.

W każdym polu nr 8, na 10 morgach zasiana będzie z jarzyną lucerna i na 7 lat pozostawiona.

Folwark Januszówka rozległy 661 morgów 183 prętów; podzielony jest na 6 pól silniejszych po 91 morgów 48 prętów zawierających i 6 pól słabszych po 19 morgów 82 $\frac{1}{2}$ prętów.

Zmianowanie będzie 6-półowe następujące:

1) Ugór; — 2) ozimina; — 3) buraki na silniejszych, kartofle na słabszych gruntach z pognojem 4ch cent. guano pod obie rośliny; — 4) jarzyna z koniczyną czerwoną, białą i wikliną owczą (*Festuca ovina*); — 5) jeden lub dwa pokosy siana po poprzedniem gipsowaniu; — 6) pastwisko.

Z czasem w powyższych zmianowaniach, guano ustąpi miejsca zwyczajnemu nawozowi stajennemu.

B) Środki nawozowe.

Wielorakie środki uźnizające są używane w Kijanach, jako to: *Nawóz*: bydłęcy, owczy, koński, nierogacizny, drobiu, z dziedzińców i dróg gospodar., z kloak. — *Gnojówka*. — *Wapno*. — *Pociół*. — *Gips*. — *Wegiel* zwierzęcy zużyty w cukrowni. — *Guano*.

O skutkach powyższych nawozów mówić tu nie mogę, albowiem niektóre z nich tej jesieni po raz pierwszy użyte, a w większej ilości dopiero na wiosnę użyją się; po zbiorach przeto przyszłych o ich działaności wnioskować będzie można; tu tylko to nadmienię, że terazniejszą właściciel znakomitych nakładów na środki nawozowe nie szędzi, gdyż skupuje wielką ilość makuch rzepakowych, owsa, siana i sprowadził dotąd 2000 centnarów guano.

C) Płody uprawiane.

Rośliny w tutęjszych dobrach uprawiane podzielić można ekonomicznie na: 1) *rośliny zbożowe*, 2) *okopowe* i 3) *pastewne*.

Do pierwszych należą: pszenica, — żyto, — jęczmień, — owies, — groch, — gryka.

Do drugich: buraki, — kartofle.

Do trzecich: konieczyna czerwona i biała, — brzanka posp. v. irawa Tymoteusza, — wiklina owcza, — lucerna siewna, — mieszanki, — i kukurudza koński ząb.

Roślinę główną stanowią buraki i oziminy, niemniej wszakże ważnemi są wszelkie pastewne trawy, dla inwentarza roboczego cały rok niezbędnie potrzebne.

Powyzżej wyliczonych płodów wysiewa się na morgę nowo-polską 300 prętową jak następuje:

Pszenicy od 26 garncy do 1 korca; — *żyta* od 28 gar. do 1 korca; — *jęczmienia* 1 korzec; — *owsa* 1 korzec, gdy w nim mają być siane trawy; 1 korzec 8 garncy bez tychże; — *grochu* i *gryki* 24 garnce; — *buraków* 2 1/2 do 3 garncy; — *kartofli* od 5 do 8 korcey, a to stósownie do wielkości tychże; — *konieczyny* czerwonej i białej z trawą Tymoteusza równo zmieszanych 32 fun. na 1 morg, podobną ilość i z wikliną owczą; — *lucerny* 36 funtów; — *końskiego zęba* od 8 do 10 garncy.

Zbiory. — Jak na wstępie powiedziałem, tak i tu jest moim obowiązkiem powtórzyć, iż dobra Kijany nabyte zostały tego roku na wiosnę, zbiory przeto oziminy nastąpiły z cudzego zasiewu, a jare uskuteczniono zapóźno z przyczyny nowo rozpoczętego gospodarstwa i nieprzyjaznej pory. Zbiory zarém tegoroczne są niezadawalniające, do czego niemało przyłożył się zły stan powietrza całego lata, a szczególnież czasu kwitnienia.

Część czwarta.

Chodowla inwentarzy:

O w c e.

Rassa owiec tutaj utrzymywanych jest poprawna saska, dosyć cienko i nabito welnista. Owce odznaczają się budową delikatną, wzrostem dobrym, dają przeszło po 2 funty welny sprzedawanej po 70 kilka talarów centnar, utrzymują się zaś w ilości następującej:

Matek starych 612, rocznych 260; skopów starych 750, rocznych 229; tryków 30, razem sztuk 1881.

Ilość powyższa owiec ma być doprowadzona do 3000 sztuk, lecz wysoko poprawnych, do poprawienia zaś owczarni sprowadzi się w roku przyszłym 300 matek z Saksonji i 10 tryków, która to partja stanowić ma stado rodowe, do poprawienia całej owczarni służyć mające. Parzenie odbywa się wpuszczając tryka do właściwej klasy macior we dnie tylko; później będzie się odbywać od ręki.

Kotelnica za lat parę będzie letnia, do której powoli ma się przechodzić, w tym roku przypadnie ona w marcu.

Utrzymywanie owiec bardzo jest troskliwe i dobre, w lecie zasadza się ono na pasaniu tychże, dotychczas na odłogach i rżyskach, w roku zaś przyszłym na pastwiskach sianych. W zimie dostaje każda owca paszy równej co do wartości 3 1/4 funtom dobrego siana.

Pasza podaje się w następującym porządku: Rano o 6ej słoma ozima-strzęsiona w równej ilości z jarą; o 9ej konieczyna lub wyka, o 11ej pojenie, o 12 1/2 siano, o 4ej buraki drobno posiekane, o 7ej wieczór przy latarniach trząska ze słomy ozimiej, jarėj i siana.

Trząski w właściwej proporcji w stodole porobione, są w 50-funtowe wiązki powiązane i przy dozorze owczarzom wydawane.

Tryki w czasie chodzenia do macior, dostają oprócz zwykłej paszy po kwaterce owsa.

Wszelkie czynności z owcami wykonywane, jako to: mycie, strzyżenie, parzenie, kotelnica, codzienne utrzymywanie, brakowanie, leczenie, sortowanie, kastracja i t. p., należą do szafmeistra, który za wszelkie wypadki z niedozoru wynikłe jest odpowiedzialnym, a ten oprócz wyżej wymienionej pensji i ordynarji, pobiera od każdej owcy sprzedanej lub zabitej po groszy pol. 15.

Dażenie tutęjszej owczarni jest otrzymanie szlachetnej rassy owiec, w celu sprzedawania tryków i macior po cenach wyższych.

Bydło rogate.

Dotychczas ograniczone tylko na wołach roboczych w liczbie 130, są one doborowe, silne, młode, rassy po większej części ukraińskiej, 35 rs. sztuka w sztukę na jarmarkach Włodawskich płacone.

W lecie, na dłuższym dniu, pracują na przeprząg od południa, w jesieni gdy na dzień kilka godzin pracy ubędzie, już się ich nie przeprzęga. Używają się po największej części do orki, rzadko, do zwózki tylko w zimie.

Utrzymywanie letnie odbywa się na stajni i ten systemat ma się na przyszłość zachować, pociąga bowiem za sobą lepsze karmienie i dozorowanie wołów, oraz większą produkcję nawozów stajennych. Jako paszę dostają zacząwszy od wiosny, naprzemian konieczynę, lucernę, mieszanki, bez ograniczenia ilości tychże. W jesieni, gdy powyższe pokarmy wyczerpują się, przychodzi kukurudza, dająca się na zielono z sieczką ozimą; taką paszę bydło z niezwykłą chciwością zjada, kukurudza bowiem dodaje dużo słodczy sieczce słomianej i znakomicie powiększa jej odżywność; przy tej paszy z początku daje się jeszcze po trosze konieczyny lub lucerny, później siana, a to stanowi przejście do utrzymania zimowego, które jest następujące: — woly dostają paszy zredukowanej na siano 3 1/4 funtów na każdy centnar wagi żywej.

Pasza dla jednego wołu wążącego (tu) 10 cent. daje się następująca: 20 fun. słomy ozimiej w sieczce, — 10 fun. siana w sieczce, — 10 fun. plew lub zgonin zmieszanych dobrze, oblewa się roztworem

20 fun. wody słonej z 1 1/2 fun. makuch rzepakowych i 2 fun. śróty z żyta lub pośladow.

Powyzszą paszę w kadzi rano dla całej wołowni przygotowaną (lecz niefermentowaną), podaje się wołom w regularnych 5ciu razach; szósty raz zadaje się po 40 fun. siana lub słomy jarėj na sztukę.

65 wołów co rok będzie utuczonych i sprzedanych, a miéjsce ich natychmiast nowemi zastąpione zostanie.

Krów do tego czasu jest tylko 8, są one zupełnie tak samo utrzymywane jak woły, z tego powodu dużo dobrego mleka wydają. W roku przyszłym liczba ich powiększoną będzie do 40tu sztuk, również cały rok na stajni utrzymywanych; mleko i inne produkta nabiałowe skonsumują miéjscowi fabrykanci po cenach niewątpliwie wysokich.

Konie.

Z których: 3 wierzchowe, 2 stajenne, 60 roboczych; te ostatnie odznaczają się szlachetnością rasy, są po większej części rosłe, młode i dobrze zbudowane. Nabyte zostały częściowo na jarmarkach w Łęczny i płacone od 60 do 80 rubli.

W lecie konie robocze rosłéjsze, których jest większa połowa, dostają 2 lub 3 garnce owsa, stósownie do rodzaju pracy z 6 garncami szezki. Owies podaje się z rana i w południe, koniczyna, lucerna lub mieszanka na noc. Konie mniejsze dostają owsa od 1 1/2 do 2 gar.

W zimie praca koni bynajmniej nie jest zmniejszoną, są bowiem używane ciągle do zwożenia cegły, kamieni, drzewa i t. p. Dziennie dostają konie rosłe 4 garnce owsa z 6 gar. szezki i 10 funt. siana.

Na tém kończąc opis statystyczny Kijaj, zwracam uwagę na zaprowadzone w kilku miesiącach silne inwentarze, ich utrzymanie, najnowsze rolnicze narzędzia, porobione i zamierzone na przyszłość melioracje, karczunki, niezwykłą uprawę roli, wystawione budowle, założenie cukrowni, sprowadzenie kosztownych naczyń i aparatów, używanie biegłych rzemieślników i t. p., co wssytko dowodzi nietylko zamożności właściciela dóbr, ale silnego tychże na przyszłość zagospodarowania, które przy tak trafnym, energicznym i umiejętnym zarządzie, nietylko wzorem, lecz zachętą dla innych się staną, co niewątpliwie na całą okolicę zbawienny wpływ z czasem wyrzuci musi.

Grudzień 1853 roku.

Tadeusz Ejdziatowicz.

METEOROLOGIA WIEJSKA.

Przepowiednie o zmianach powietrza.

ZEBRAŁ

Seweryn Kruszyński.

(Dokończenie, patrz Nr. 20).

Przepowiednie deszczu i wilgotnego powietrza.

Jeżeli człowiek bardziej niż zwyczajnie od much napastowany bywa.

Kiedy owce lbami się biją.

Kiedy bydło pędzone z paszy, kryje się pomiędzy krzakami.

Kiedy zające chowają się.

Kiedy jeź w swójem gnieździe dziury zatyka.

Kiedy kret więcej jak zwyczajnie ziemię toczy.

Kiedy gołębie później jak zwyczajnie do domu przylatują.

Kiedy gęsi o pokarm kásają się.

Kiedy się kruki po drzewach czepiają i skrzydlami biją.

Kiedy jaskółki bardzo nisko latają.

Kiedy szpaki i inne z ptaków bardzo krzyczą.

Kiedy ryby ponad wodę wyskakują, albo tak wysoko pod wodą pływają, że im grzbiety widać.

Kiedy zielone żaby w nocy mocno grzechoczą.

Kiedy żaby z rana mocno kwaczą.

Kiedy pszczoły z ulów wychodzić nie chcą.

Kiedy drobne owady latają blisko ziemi.

Kiedy na żarzącym węglu mało jest popiołu.

Kiedy rosa z rana wcześniej schodzi.

Kiedy mgła z równin wody powstaje i do góry podnosi się.

Kiedy w dzień koło słońca, albo w nocy koło księżyca czarne, sine chmury widzieć się dają.

Kiedy śnieg duży, jak wlna pada.

Kiedy słońce zawczasie i czerwono wschodzi.

Kiedy słońce przy wschodzie i zachodzie większe jak zwyczajnie.

Kiedy słońce przy wschodzie w białawe chmury kryje się.

Znaki suchego i pięknego powietrza.

Kiedy niedoperze wieczorem gęsto latają.

Kiedy słowik przeciwko swojemu zwyczajowi w każdej godzinie śpiewa.

Kiedy deszczowe robaczki w wielkiej ilości nad ziemią zbierają się.

Kiedy pszczoły daleko od swoich ulów lecą i późno powracają.

Kiedy święto-jańskie robaczki w nocy świecą.

Kiedy rosa z rana długo stoi.

Kiedy rosa śnieżnym sposobem na liście spada.

Kiedy mgła prosto nad wodą stoi i dalej się nie rozchodzi.

Kiedy chmury zwolna nikną.

Kiedy dwie tęcze razem się pokazują.

Kiedy gwiazdy jasno świecą.

Kiedy przy zachodzie słońca czerwona chmura spostrzegać się daje.

Znaki wiatru.

Kiedy ogień niełatwo roznieca się.

Kiedy komin dym zatrzymuje.

Kiedy przy pogodnym niebie i przy wschodzie słońca mgła powstaje.

Kiedy się wiele chmur pokazuje.

Kiedy tęcza prawdziwie czerwony ma kolor.

Znaki śniegu.

Kiedy myszy w jesieni swoje gniazda w stertach i stogach blisko ziemi robią, tedy bywa mało śniegu; jeżeli robią wysoko, tedy spadną wielkie śniegi.

Kiedy ostrość powietrza i wiatrów naprzemian wraca.

Kiedy zimna raptownie zwolnieją, a powietrze przytém jest wilgotnawe i posepne.

Znaki gradu.

Kiedy widać białe błyszczące chmury.

Jeżeli spostrzegać się dają chmury z wielkimi białymi rogami jak wieże powstające.

Kiedy wolno zimne powietrze z szaremi chmurami przypada.

